

.....อาชีวศึกษาในทศวรรษหน้า

สมบุญ แสงแจ้ง

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาอาชีวศึกษา รุ่น 5

เคยมีผู้กล่าวไว้ว่า “การมองไปสู่อนาคตข้างหน้า ไม่ต่างอะไรกับการมองผ่านกระจกฝ้า” ข้อความนี้ดูจะเป็นจริงไม่น้อย โดยเฉพาะการมองไปในทศวรรษหน้าของการอาชีวศึกษาของไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การคาดเดา อันที่จริงการอาชีวศึกษาของไทยเรานั้น มีวิวัฒนาการมาหลายร้อยปีแล้วก็ได้ หากเราหมายถึงการฝึกหัดงานเกษตรกรรม งานช่างฝีมือ งานหัตถกรรมและงานครัวเรือน ซึ่งคนไทยเรามีการสืบทอดมรดกด้านงานฝีมือมาอย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบของการเรียนรู้ในระบบ เช่น เรียนรู้จากบรรพบุรุษในครอบครัว เรียนรู้จากผู้ชำนาญในเชิงช่าง เรียนรู้จากในวัง และเรียนรู้จากวัด จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2441 จึงได้มีการบรรจุเรื่องการอาชีวศึกษาไว้ในโครงการศึกษาของชาติ (<http://www.dovenet.moe.go.th/pavat/pavat.htm> : 2545) แม้ว่าจะมีการจัดอาชีวศึกษาอย่างเป็นระบบมากกว่า 100 ปีแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าการอาชีวศึกษาไทยก็ยังก้าวตามไม่ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก คำถามจึงมีอยู่ว่า “ทำไม” คำตอบที่เป็นไปได้ก็น่าจะตอบได้หลายสาเหตุ แต่ในบทความนี้ ขอมุ่งไปยังประเด็นของ “ระบบราชการ” เป็นคำตอบหลัก การจัดการศึกษาของไทยส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดำเนินการและควบคุมโดยรัฐบาล ซึ่งก็คือราชการนั่นเอง แม้แต่การอาชีวศึกษาก็เช่นกัน หน่วยงานหลักของการอาชีวศึกษาก็ล้วนแต่อยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงอื่น ๆ สถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาของรัฐ แม้ว่าจะมีโรงเรียนเอกชนจำนวนไม่น้อย แต่ทุกแห่งก็ต้องดำเนินการตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้โดยเฉพาะเรื่องของหลักสูตร ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นนโยบาย งบประมาณ หลักสูตร สถานศึกษาต้องรอรับจากส่วนกลางทั้งสิ้น หากจะแย้งว่าขณะนี้เรากำลังดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอยู่ ซึ่งน่าจะมีนิมิตหมายที่ดีต่อวงการศึกษาก็จริง แต่สำหรับอาชีวศึกษาแล้วยังรู้สึกว่ามีนิมิตเหล่านั้นจะเลือนลางเต็มที ความไม่ชัดเจนต่อนโยบายปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาล การหวงแหนอำนาจของส่วนกลาง ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการอาชีวศึกษาทั้งสิ้น หากจะถามว่า ทำไมระบบราชการจึงทำให้อาชีวศึกษาก้าวตามโลกไม่ทัน คำตอบมีมากมาย อาทิ การรวบรวมอำนาจในการกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดสรรงบประมาณ การบริหารบุคลากรไว้ที่ส่วนกลาง ล้วนเป็นวิธีที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งประเทศไทยต้องตกอยู่ในสถานะของการแข่งขันทางการค้าเพื่อรักษาคุณภาพทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การก้าวรุดหน้าทีรวดเร็วของเทคโนโลยี ความหลากหลายและการขยายตัวของตลาดแรงงาน สภาพของโลกาภิวัตน์ ล้วนแล้วแต่ต้องการความฉับไวในการบริหารจัดการทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะรอการตัดสินใจจากส่วนกลาง อีกประเด็นหนึ่งก็คือระบบและระเบียบของราชการไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับไหน หากเราเชื่อว่า “การศึกษา

คือความเจริญของงาน” ต้นไม้แห่งการศึกษาต้นนี้ก็ไม่ควรถูกกะลา “ระบบราชการ” ครอบไว้ เหล่านี้คือสาเหตุที่ทำให้การมองอาชีวศึกษาในทศวรรษหน้าไม่ต่างอะไรกับการมองผ่านกระจกฝ้า

หากเราสามารถเปลี่ยนกระจกฝ้าแผ่นนี้ให้เป็นกระจกใสได้แล้ว เราน่าจะมองเห็นอาชีวศึกษาในทศวรรษหน้าในรูปแบบใด ก็คงจะต้องพิจารณาเป็นมุมกว้างจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และตลาดแรงงานของโลก ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าระบบการผลิตในปัจจุบันต้องการความมีคุณภาพที่สูงขึ้นและมีสภาพการทำงานที่ซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ความรู้เฉพาะอย่างของคนทำงานไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ (Adnan Badran : 2540) อีกทั้งปัญหาความถดถอยทางเศรษฐกิจของโลกและของประเทศไทย ทำให้ตลาดแรงงานหดตัว การลงทุนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นการอาชีวศึกษาในอนาคตก็น่าจะพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เป็นผู้มีความรู้และทักษะหลายด้านในคนเดียว โดยจะต้องให้สามารถบูรณาการความรู้และทักษะเหล่านั้นมาใช้แก้ปัญหาทางานได้ และที่สำคัญการอาชีวศึกษาในอนาคตต้องสามารถสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่องานอาชีพอิสระ เพื่อให้ผู้เรียนมีหนทางเลือกในชีวิตมากขึ้น

จากมุมมองที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ต้องพิจารณาต่อไปว่า แล้วการจัดการอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าควรจะเป็นรูปแบบใด จากเหตุผลที่ได้เกริ่นไว้ตั้งแต่ต้นว่าระบบราชการเป็นปัญหาสำคัญของการอาชีวศึกษา ดังนั้นสิ่งแรกที่น่าจะดำเนินการในอนาคตก็คือ การปฏิรูปการอาชีวศึกษาอย่างจริงจังและจริงใจ โดยยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเป็นเป้าหมายสำคัญ สถาบันอาชีวศึกษาควรมีอิสระในการกำหนดนโยบายระดับท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากรได้เอง สามารถพัฒนาหลักสูตรของตนเองตามความพร้อมและความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ไม่ยึดถือระเบียบราชการเป็นหลักในการบริหารจัดการ แต่ควรยึดถือเป้าหมายของสถานศึกษาและความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลักก่อน

ในประเด็นต่อมาก็คือสถาบันอาชีวศึกษาในทุกระบบควรมีความหลากหลายของหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของสาขาวิชา ความยืดหยุ่นของเวลาเรียน และหลักสูตรไม่ควรยึดติดกับมาตรฐานของระบบราชการ ไม่จำเป็นต้องนำหลักสูตรไปเทียบเงินเดือนกับ ก.พ. แต่ ก.พ. ควรเป็นผู้มาเทียบเงินเดือนให้หลักสูตรมากกว่า (หากต้องการกำลังคนไปรับราชการ) เพราะอาชีวศึกษาในอนาคตไม่ใช่ว่าการสอนคนให้ไปประกอบอาชีพราชการอีกต่อไป แต่จะเป็นการสอนคนเพื่อให้สามารถสร้างอาชีพได้เอง ดังนั้นมาตรฐานของหลักสูตรอาชีวศึกษาในทศวรรษหน้าจึงขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดแรงงาน และความคาดหวังของสังคม มากกว่าจะขึ้นอยู่กับความต้องการของระบบราชการ แต่เนื่องจากตลาดแรงงานมีความซับซ้อนและหลากหลาย มาตรฐานการอาชีวศึกษาในอนาคตจึงไม่สามารถ

กำหนดตายตัวเพียงมาตรฐานเดียว แต่ควรเป็นมาตรฐานที่มีมิติในมุมกว้าง และสามารถปรับให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานในแต่ละท้องถิ่นได้

ในด้านของการเรียนการสอนและการบริหารอาชีวศึกษาไทยในทศวรรษหน้านั้น น่าจะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการใช้ภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการอาชีวศึกษาในยุคต่อไปต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างอาชีวศึกษาในระบบและอาชีวศึกษานอกระบบ (การศึกษาผู้ใหญ่) เพื่อตอบสนองการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต ดังนั้นผู้เรียนอาชีวศึกษาควรได้รับการฝึกฝนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถนำพาตนเองไปสู่สังคมแห่งความรู้ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและความรู้ในภาษาต่างประเทศ จึงต้องเข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีขีดความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลความรู้ได้ทั้งในวงกว้างและเจาะลึก

ในส่วนของผู้สอนอาชีวศึกษาในอนาคตควรมีคุณลักษณะเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความสามารถและทักษะทางภาษาต่างประเทศและการเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ นอกจากนี้ควรมีความสามารถในการสร้างฐานความรู้ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา ซึ่งจะตอบสนองความหลากหลายและยืดหยุ่นของการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ลืมการจัดการอาชีวศึกษานอกระบบที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงควรต้องมีการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพผ่านสื่อทุกประเภท โดยเฉพาะสื่อทางอินเทอร์เน็ตควรมีการส่งเสริมและขยายการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการอาชีวศึกษาอย่างกว้างขวางในรูปแบบ E – Learning for Vocational Education แต่เหนืออื่นใดครูอาชีวศึกษาในอนาคตควรมีความสามารถชี้แนะผู้เรียนให้มองเห็นหนทางในการบูรณาการวิชาชีพที่หลากหลายให้เป็นเครื่องมือในการทำงานใดงานหนึ่งได้

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นภาพการอาชีวศึกษาที่มองผ่านกระจกบานใส แต่จะเป็นเพียงแค่การมองไปในอุดมคติหรือไม่นั้น เป็นภาระหน้าที่ของนักการศึกษา รัฐบาล ตลาดแรงงาน และสังคม จะได้ช่วยการผลักดันให้อนาคตของอาชีวศึกษามุ่งสู่เป้าหมายที่เป็นจริง ไม่ใช่เป็นเพียงแค่อุดมการณ์

แหล่งอ้างอิง

กรมอาชีวศึกษา. 2545. <http://www.dovenet.moe.go.th/pavat/pavat.htm>

Adnan Badran. 1997. The Future of Technological and Vocational Education: UNESCO's Perspective. <http://crm.hct.ac.ae/002badran.html>